

MARIUSZ ZELEK*

MOMENT UPŁYWU TERMINU PRZEDAWNIEŃ ROSZCZEŃ O NAPRAWIENIE SZKODY WYRZĄDZONEJ CZYNEM NIEDOZWOLONYM

1. WPROWADZENIE

Przepis art. 442¹ k.c. przewiduje trzyletni, dziesięcioletni oraz dwudziestoletni termin przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym. Bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się z momentem, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia (art. 442¹ § 1 zd. 1 i § 3 k.c. — termin *a tempore scientiae*), bądź od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (art. 442¹ § 1 zd. 2 i § 2 k.c. — termin *a tempore facti*). W przepisach tych nie wskazano wprost, kiedy ów termin się kończy. W art. 442¹ § 3 oraz § 4 k.c. ustawodawca przewidział jedynie, że przedawnienie nie może się skończyć wcześniej niż z upływem, odpowiednio, trzech bądź dwóch lat od wskazanych w tych przepisach zdarzeń.

Ogólną regulację momentu, w którym następuje koniec biegu terminu przedawnienia (występuje przedawnienie) roszczeń, zawiera art. 118 zd. 2 k.c., który stanowi, że koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata. Przepis ten został wprowadzony do polskiego porządku prawnego na mocy nowelizacji kodeksu cywilnego, która weszła w życie w dniu 9 lipca 2018 r.¹ Wcześniej moment upływu

* Autor jest doktorem w Katedrze Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

¹ Doszło do tego na mocy ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy — Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1104).

terminu przedawnienia wyznaczany był z uwzględnieniem art. 112 k.c. Tym samym, zasadniczo, termin kończył się z upływem dnia, który nazwą lub datą odpowiadał początkowemu dniowi terminu. Ten ostatni przepis stosuje się również po wspomnianej nowelizacji do określenia chwili upływu tych terminów przedawnienia, do których art. 118 zd. 2 k.c. nie znajdzie zastosowania.

W literaturze nie ma zgodności co do tego, które terminy przedawnienia obejmuje regulacja art. 118 zd. 2 k.c. Nie ma sporu, że nie dotyczy ona terminów krótszych niż dwa lata (art. 118 zd. 2 *in fine* k.c.), jednak wyrażono różne zapatrywania co do tego, czy przepis ten należy uwzględnić przy wyznaczaniu chwili upływu wszystkich terminów przedawnienia ustalonych przez ustawodawcę na okres dwuletni bądź dłuższy. Sformułowano w szczególności stanowisko, w myśl którego przepis ten nie znajduje zastosowania do terminów regulujących przedawnienie roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym — określonych w art. 442¹ k.c.² Pogląd ten zakłada, że ten ostatni przepis jest regulacją szczególną względem art. 118 zd. 2 k.c., wyłączającą jego zastosowanie do ustalenia momentu upływu terminu przedawnienia, ponieważ zawiera własne, odrębne, szczególne w stosunku do art. 118 zd. 2 k.c. zasady wydłużania i skracania terminów przedawnienia³. Trzeba przy tym odnotować również pogląd przeciwny, wyraźnie dopuszczający stosowanie art. 118 zd. 2 k.c. do terminów przewidzianych w art. 442¹ k.c., choć wyrażony bez szerszej argumentacji uzasadniającej takie stanowisko⁴.

2. KWESTIA ZASTOSOWANIA ART. 118 ZD. 2 K.C. DO PRZEDAWNIEŃ ROSZCZEŃ DELIKTOWYCH

W pierwszej kolejności należy dostrzec, że art. 118 zd. 1 k.c. wskazuje trzyletni oraz sześcioletni termin przedawnienia roszczeń. Zdanie drugie tego przepisu brzmi natomiast w następujący sposób: „Jednakże koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata”. Użycie przez ustawodawcę sformułowania „jednakże” sugeruje, że zdanie drugie art. 118 k.c. odnosi się do materii unormowanej w zdaniu pierwszym. Wątpliwości związane z umieszczeniem materii normowanej w art. 118 zd. 2 k.c. w tym samym przepisie co materia normowana przez jego zdanie pierwsze zostały dostrzeżone w literaturze. Wyrażono pogląd, że jest to uchybienie legislacyjne czy niedoskonałość techniczna, która nie powinna jednak powodować problemu interpretacyjnego, a przepis art. 118 zd. 2 k.c. odnosi się także do terminów

² Zob. E. Habryn-Chojnacka: *Zmiany w terminach przedawnienia w praktyce*, Warszawa 2018, s. 6.

³ *Ibidem*.

⁴ Zob. P. Machnikowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2019, komentarz do art. 118, nb 8.

unormowanych w innych niż art. 118 zd. 1 k.c. przepisach tego aktu prawnego, jak i w aktach pozakodeksowych⁵.

Stanowisko powyższe należy zaaprobować co najmniej z kilku względów. Po pierwsze, jeżeli nawet art. 118 zd. 2 k.c. miałby się odnosić jedynie do materii normowanej przez zdanie pierwsze tego przepisu, to zaczyna się on sformulowaniem „jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej”. Nie jest zatem tak, że art. 118 zd. 1 k.c. traktuje wyłącznie o terminach trzy- i sześcioletnim. Ponadto, sama treść art. 118 zd. 2 k.c. zawiera wzmiankę o terminach krótszych niż dwa lata, a zatem reguła w nim wyrażona nie może dotyczyć jedynie terminów trzy- i sześcioletniego, w takim bowiem przypadku wyłączenie to byłoby zupełnie bezprzedmiotowe. Wreszcie, motywy podane w uzasadnieniu ustawy nowelizującej kodeks cywilny i wprowadzającej omawiane rozwiązanie do polskiego porządku prawnego nie dają żadnych podstaw, aby przyjąć, by koniec biegu terminu przedawnienia wyznaczany był na koniec roku tylko w przypadku ogólnych terminów przedawnienia roszczeń⁶. W uzasadnieniu tym wskazano między innymi, że wprowadzenie rozwiązania przewidującego zakończenie biegu przedawnienia na koniec roku kalendarzowego dla terminów dwuletnich i dłuższych niż dwa lata ułatwi obronę, zwłaszcza w tych przypadkach, kiedy wymagalność roszczenia jest uzależniona od momentu, w którym wierzyciel najwcześniej mógł podjąć działanie⁷. Sytuacje, w których wymagalność roszczenia jest uzależniona od okoliczności wskazanych powyżej, to te, do których zastosowanie znajdzie art. 120 zd. 2 k.c. Przepis ten jest podstawą ustalania początku terminu przedawnienia dla wszystkich przypadków, co do których w tym względzie nie obowiązują regulacje szczególne. Ogólna reguła art. 120 k.c. znajduje więc zastosowanie w braku wyznaczenia przez inne przepisy zdarzenia skutkującego początkiem biegu terminu⁸. Skoro projektodawca wskazał „zwłaszcza” na takie przypadki, to tym samym miał na myśli również inne.

Wobec powyższych ustaleń punktem wyjścia do dalszych rozważań musi być stwierdzenie, że art. 118 zd. 2 k.c. znajduje zastosowanie również do innych terminów niż tylko te, które zostały wyraźnie wskazane w art. 118 zd. 1 k.c. (trzy- i sześcioletni). Sama treść art. 118 k.c. nie stoi zatem na przeszkodzie przyjęciu, że mechanizm opisany w jego zdaniu drugim znajduje zastosowanie także do roszczeń deliktowych. Mechanizm ten stanowi regułę ogólną, a w tej sytuacji to nie jego zastosowanie, lecz wyłączenie stosowania wymagałoby uzasadnienia. Tymczasem uzasadnienia takiego brak, istnieje natomiast wiele argumentów przemawiających za tym, że przepisy o przedawnieniu roszczeń deliktowych są takimi, które powinny być objęte zasięgiem działania art. 118 zd. 2 k.c.

⁵ Zob. P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów Kodeksu cywilnego o przedawnieniu roszczeń*, Przegląd Sądowy 2018, nr 9, s. 9 i 10.

⁶ Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, prace Sejmu VIII kadencji, druk nr 2216, s. 2.

⁷ *Ibidem*.

⁸ B. Kordasiewicz (w.): *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Z. Radwańskiego, Warszawa 2019, s. 750.

Przed wszystkim trzeba zauważyć, że zgodnie z art. 442¹ § 1 k.c. bieg trzy-letniego terminu przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym rozpoczyna się od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie zobowiązanej do jej naprawienia. Konieczne jest tu ustalenie momentu, w którym poszkodowany posiadał bądź mógł posiadać informacje dostatecznie pewne (wiarygodne)⁹ i wystarczające, aby wytoczyć powództwo przeciwko osobie zobowiązanej do naprawienia szkody¹⁰. W literaturze zauważono, że w sprawach dotyczących roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej deliktem mogą pojawić się szczególnie trudności dowodowe, a będą one tym większe, im więcej czasu upłynie od chwili ujawnienia się szkody¹¹. Ze swej natury ustalenie dokładnego momentu, w którym poszkodowany powziął określoną wiedzę, jest trudne, choć jak wskazuje się w orzecznictwie, ustalenie tej chwili nie polega na rekonstrukcji rzeczywistego stanu świadomości poszkodowanego, chodzi tu natomiast o przypisanie mu świadomości wystąpienia szkody czy wiedzy o osobie zobowiązanej do jej naprawienia, z wykorzystaniem kryteriów zobiektywizowanych¹². Pewne ustalenie, w którym dokładnie dniu poszkodowany powziął taką wiedzę, jest problematyczne z uwagi na okoliczność, że moment ten może nie znajdować żadnego udokumentowania, a jego ustalenie opierać będzie się głównie na oświadczeniach samego poszkodowanego czy świadków bądź wyprowadzaniu wniosków w tym przedmiocie z innych okoliczności faktycznych. Biorąc pod uwagę okoliczność, że ciężar wykazania tego momentu spoczywa na osobie, która z zaistnienia przedawnienia wywodzi skutki prawne, a zatem na podmiocie odpowiedzialnym (a nie poszkodowanym) nierzadko realnym zabiegiem będzie jedynie wykazanie, że poszkodowany w danej dacie musiał już wiedzieć o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia (przykładowo, gdy poszkodowany nadał do podmiotu odpowiedzialnego wezwanie do zapłaty), a tym samym najpóźniej w tej dacie dowiedział się o okolicznościach, z wystąpieniem których ustawodawca łączy początek biegu terminu przedawnienia roszczeń deliktowych. Nie zmienia to jednak tego, że ustalenie dokładnego momentu, w którym rzeczywiście doszło do pozyskania odpowiedniej wiedzy przez poszkodowanego, jest przeważnie problematyczne.

Jeszcze trudniejsze może okazać się ustalenie dokładnej daty dziennej, w której poszkodowany przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie zobowiązanej do jej naprawienia. Dzieje się tak choćby z uwagi na okoliczność, że może być problematyczne ustalenie dokładnego momen-

⁹ W tym kierunku wyrok SN z dnia 17 listopada 1967 r., I PR 354/67, OSNCP 1968, nr 8–9, poz. 146; wyrok SN z dnia 19 lutego 2003 r., V CKN 207/01, Legalis.

¹⁰ Szerzej zob. M. Zelek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, Art. 353–626, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2019, komentarz do art. 442¹, nb 12.

¹¹ Zob. T. Pałdyna: *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 148.

¹² Zob. wyrok SN z dnia 8 grudnia 2004 r., I CK 166/04, Legalis; wyrok SA w Warszawie z dnia 6 sierpnia 2014 r., I ACa 189/14, Legalis.

tu zaistnienia zdarzeń, których wystąpienie powinno uzasadniać podjęcie przez poszkodowanego określonych kroków nakierowanych na pozyskanie wiedzy o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia. Dodatkowo, niezbędne jest tu określenie minimalnego czasu wymaganego do pozyskania stosownej wiedzy przy działaniu z należytą starannością na podstawie uzyskanych wcześniej informacji czy zaistniałych zdarzeń, co samo w sobie rodzi trudności. Jeżeli dodać, że sens ustalenia tych wszystkich okoliczności następuje dopiero wówczas, gdy od zdarzenia szkodzącego bądź nawet wystąpienia szkody upłynęło więcej niż trzy lata, nie może być wątpliwości, że dokładne ustalenie daty dziennej, od której należy liczyć początek biegu terminu przedawnienia, jest nierzadko obarczone sporymi trudnościami, ale i niemałym ryzykiem błędu. Ponadto, przeprowadzenie postępowania dowodowego nakierowanego na ustalenie konkretnej daty, w której wystąpiły okoliczności skutkujące rozpoczęciem biegu terminu przedawnienia, może być czasochłonne i odwracać uwagę od meritum sporu¹³. Nakreślone powyżej pobieżnie trudności i problemy w pełni wpisują się zatem w motywy wprowadzenia przez ustawodawcę mechanizmu upływu terminu przedawnienia z końcem roku kalendarzowego, w którym upłynąłby on w myśl reguł liczenia terminów przewidzianych w art. 112 k.c. Ustalenie, niekoniecznie w którym dniu, ale w którym roku kalendarzowym doszło do powzięcia przez poszkodowanego stosownej wiedzy bądź zaistnienia możliwości powzięcia takiej wiedzy, zdecydowanie upraszcza proces dowodzenia¹⁴, z wyjątkiem może tych przypadków, gdy konkretna data byłaby tu istotna z uwagi na konieczność ustalenia, czy do takiej sytuacji doszło w danym czy kolejnym roku kalendarzowym¹⁵. Istnieją zatem wszelkie merytoryczne racje do zastosowania art. 118 zd. 2 k.c. do terminów przedawnienia roszczeń deliktowych liczonych *a tempore scientiae*.

W treści art. 442¹ § 1 k.c. przewidziano również taki termin przedawnienia, który liczony jest od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. W art. 442¹ § 2 k.c. zdarzenie, którego data jest punktem odniesienia dla rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia, zostało określone jako „popelnienie przestępstwa”. W obu przypadkach terminy przedawnienia są relatywnie długie (10 i 20 lat), co powoduje, że sens badania, czy doszło do przedawnienia, aktualizuje się w znacznym odstępnie czasowym od chwili wystąpienia zdarzenia, które spowodowało szkodę, a przeważnie również od zaistnienia szkody. W naturalny sposób mogą wystąpić

¹³ W literaturze zwraca się uwagę na okoliczność, że spory co do okoliczności niezbędnych dla ustalenia, czy doszło do przedawnienia, dotyczą często kwestii zasadniczo nieistotnych dla merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, których przesądzenie nie byłoby potrzebne, gdyby od nich nie zależało to, czy nastąpiło przedawnienie; zob. P. Machnikowski: *O potrzebie zmiany przepisów normujących przedawnienie roszczeń*, Państwo i Prawo 2018, z. 6, s. 112.

¹⁴ W tym kierunku także M. Krajewski: *Zmiany regulacji przedawnienia roszczeń*, Przegląd Prawa Handlowego 2018, nr 12, s. 18; K. Wielgus: *Nowelizacja instytucji przedawnienia w polskim kodeksie cywilnym z 13 kwietnia 2018 r. — analiza prawna*, Transformacje Prawa Prywatnego 2019, nr 2, s. 111.

¹⁵ W tym kierunku także P. Machnikowski: *Nowelizacja..., op. cit.*, s. 10.

zatem niemałe trudności w ustaleniu konkretnego dnia, w którym wystąpiło zdarzenie szkodzące, a zatem mogą wystąpić takie problemy, którym ustawodawca chciał przeciwdziałać, wprowadzając regulację z art. 118 zd. 2 k.c. Jak wskazuje się w literaturze, celem wprowadzenia art. 118 zd. 2 k.c. jest zwolnienie powoda i sądu z obowiązku precyzyjnego ustalenia daty początku biegu terminu przedawnienia¹⁶. Wprowadzenie przepisu art. 118 zd. 2 k.c. powoduje, że znaczenie początkowego momentu biegu terminu przedawnienia jest istotnie mniejsze w tych przypadkach, w których przepis ten znajduje zastosowanie, aniżeli w przypadkach pozostałych. Taka konsekwencja musiała być zakładana przez ustawodawcę, który wiążąc upływ terminu przedawnienia z końcem roku kalendarzowego, dążył do spowodowania, aby nie było konieczności dokładnego ustalania momentu, od którego należy liczyć bieg terminu przedawnienia.

W literaturze zakwestionowano pogląd, w myśl którego art. 118 zd. 2 k.c. należy stosować do wszystkich terminów przedawnienia nie krótszych niż dwa lata. Wskazano, że nie powinno to mieć miejsca w odniesieniu do terminu przedawnienia roszczeń stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem (art. 125 § 1 k.c.), co uzasadniono okolicznością, że nie występują tu trudności z dokładnym ustaleniem początku biegu terminu przedawnienia, a tym samym odpadają racje, z uwagi na które doszło do wprowadzenia regulacji z art. 118 zd. 2 k.c.¹⁷ Podniesiono ponadto, że unormowanie art. 125 § 1 k.c. ma podwójnie szczególny status, ponieważ stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 118 k.c. i jednocześnie wobec wszystkich innych przepisów prawa prywatnego określających terminy przedawnienia, a zatem nie sposób uznać, że koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego¹⁸. I choć pogląd ten *de lege lata* nie wydaje się zasadny z uwagi na treść zarówno art. 118, jak i art. 125 k.c., to jednak nawet jego podzielenie nie pozwala przyjąć, aby miało to jakiegokolwiek znaczenie dla podważenia tezy o zastosowaniu art. 118 zd. 2 k.c. do terminów przewidzianych przez art. 442¹ k.c. W przypadku roszczeń deliktowych racje, które stanowiły podstawę nowelizacji ogólnych przepisów o przedawnieniu, są zupełnie aktualne, a można nawet rzec, że występują w istotnym nasileniu, choćby z tego względu, że przewidziane w nich terminy są zdecydowanie dłuższe niż te wynikające z art. 118 zd. 1 k.c.

W dalszej kolejności trzeba zauważyć, że wprowadzenie art. 442¹ k.c. stanowi regulację szczególną względem ogólnych przepisów o przedawnieniu zamieszczonych w art. 117 i n. k.c.¹⁹, to jednak nie jest tak, aby w odniesieniu do roszczeń deliktowych instytucję przedawnienia unormowano w art. 442¹ k.c. kompleksowo czy wyczerpująco. Ten ostatni przepis swoją dyspozycją nie obejmuje całości ma-

¹⁶ Zob. P. Zakrzewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna (art. 1–125)*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Warszawa 2017, komentarz do art. 118, teza nr 33.

¹⁷ *Ibidem*, komentarz do art. 118, teza nr 36.

¹⁸ W. Kocot: *Zmiana regulacji przedawnienia roszczeń w kodeksie cywilnym*, Państwo i Prawo 2019, z. 3, s. 132.

¹⁹ Zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 5 grudnia 2014 r., I ACa 872/14, Legalis.

terii dotyczącej przedawnienia roszczeń normowanej przez przepisy ogólne, w związku z czym wyłącza ich zastosowanie jedynie w zakresie określenia długości terminów przedawnienia, momentu, w którym termin przedawnienia roszczeń deliktowych rozpoczyna swój bieg oraz najwcześniejszej chwili upływu terminu przedawnienia niektórych roszczeń²⁰. W pozostałym zakresie do przedawnienia roszczeń deliktowych znajdują zastosowanie przepisy ogólne²¹. Tym samym nie sposób uznać, że art. 442¹ k.c. przewiduje odstępstwo od mechanizmu wynikającego z art. 118 zd. 2 k.c., które miałyby polegać na tym, że upływ terminu przedawnienia roszczeń w nim wskazanych następuje w sposób liczony zgodnie z art. 112 k.c.

3. KWESTIA ZASTOSOWANIA ART. 118 ZD. 2 K.C. W SYTUACJACH PRZEWIDZIANYCH PRZEZ ART. 442¹ § 3 I 4 K.C.

Wydaje się, że jedynie regulacja art. 442¹ § 3 i 4 k.c. może być realnie rozważana jako szczególna względem art. 118 zd. 2 k.c. Przepisy art. 442¹ § 3 i 4 k.c. nie powodują zresztą, że art. 118 zd. 2 k.c. zostaje w pełni wyłączony, lecz tylko tyle, że zastosowanie mechanizmu w nim przewidzianego nie musi prowadzić do sytuacji, w której do przedawnienia dojdzie z końcem roku kalendarzowego, lecz później²². Gdyby terminy określone w tych przepisach upłynęły przed końcem roku kalendarzowego, ale po dacie obliczonej w myśl art. 112 k.c., nie można byłoby przyjąć, że nastąpiło przedawnienie, jako że art. 118 zd. 2 k.c. znalazłby tu zastosowanie.

Wspomniana uprzednio nowelizacja przepisów o przedawnieniu z 2018 r. wprowadzająca art. 118 zd. 2 k.c. nakazuje zresztą nieco uważniej przyjrzeć się przepisom art. 442¹ § 3 i 4 k.c. i ich relacji do § 1 i 2 tego artykułu. Powstaje bowiem problem sprowadzający się do pytania, czy art. 118 zd. 2 k.c. spowoduje dalsze przedłużenie terminu przedawnienia roszczeń deliktowych w sytuacjach, w których do jego prolongaty miałyby dojść na skutek wystąpienia okoliczności przewidzianych w art. 442¹ § 3 lub 4 k.c. Innymi słowy, chodzi o ustalenie, czy art. 118 zd. 2 k.c. niejako „wyprzedza” zastosowanie art. 442¹ § 3 i 4 k.c., czy jest odwrotnie i to art. 442¹ § 3 i 4 k.c. „wyprzedza” zastosowanie art. 118 zd. 2 k.c.

Dla zobrazowania problemu warto posłużyć się dwoma przykładami. Załóżmy²³, że w dniu 1 czerwca 2009 r. doszło do popełnienia przestępstwa i wyrządzenia

²⁰ Zob. M. Zelek (w:) *Kodeks..., op. cit.*, pod red. M. Gutowskiego, komentarz do art. 442¹, nb 2.

²¹ Tak też m.in. G. Karaszewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. J. Ciszewskiego, P. Nazaruka, Warszawa 2019, komentarz do art. 442¹, teza nr 1.

²² Można tę sytuację określić mianem wstrzymania zakończenia terminu przedawnienia — tak: W. Dubis (w:) *Kodeks..., op. cit.*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, komentarz do art. 442¹, nb 4, albo wstrzymania biegu okresu przedawnienia — tak: P. Sobolewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2020, komentarz do art. 442¹, nb 33.

²³ Przykład ten abstrahuje od przepisów intertemporalnych, które towarzyszyły zmianom art. 442¹ k.c. na przestrzeni lat, jako że chodzi o ukazanie problemu występującego w aktualnym stanie prawnym.

szkody na osobie. Przyjmijmy też, że poszkodowany dowie się o tożsamości sprawcy dopiero w dniu 2 stycznia 2028 r. W zależności od rozstrzygnięcia nakreślonego problemu przedawnienie roszczenia nastąpi albo w dniu 2 stycznia 2031 r.²⁴, albo w dniu 31 grudnia 2031 r.²⁵ Podobnie, jeżeli wyrządzono małoletniemu szkodę na mieniu, a ten dowiedział się o tożsamości sprawcy w dniu 3 grudnia 2019 r., natomiast pełnoletność uzyskał w dniu 3 stycznia 2021 r., termin przedawnienia roszczenia może upłynąć 3 stycznia 2023 r.²⁶ albo 31 grudnia 2023 r.²⁷

Przed zmianą przepisów, a zatem w okresie, kiedy upływ co najmniej dwuletniego terminu przedawnienia ustalano z zastosowaniem art. 112 k.c., zasadne wydawało się przyjmowanie, że sens art. 442¹ § 3 k.c. wyrażał się w tym, że w odniesieniu do szkód na osobie wyłączał on zastosowanie art. 442¹ § 1 zd. 2 k.c. przewidującego dziesięcioletni termin przedawnienia roszczeń liczony *a tempore facti*²⁸. Sens użytego w art. 442¹ § 3 k.c. sformułowania „nie może skończyć się wcześniej niż” można było interpretować właśnie jako różnicę w stosunku do reguł przewidzianych w § 1 tego przepisu, ponieważ tam możliwość upływu terminu przedawnienia, zanim miną trzy lata od dowiedzenia się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia, wynikała właśnie z istnienia terminu *a tempore facti*, a terminy *a tempore scientiae* wskazane w art. 442¹ § 1 i 3 k.c. biegly zawsze dokładnie w taki sam sposób. Dziś jednak, w wyniku wprowadzenia art. 118 zd. 2 k.c. różnica w brzmieniu art. 442¹ § 1 zd. 1 i § 3 k.c. prowadzi do interpretacji powodujących rozbieżne konsekwencje. Niewątpliwie, jak to już wcześniej wyjaśniono, przewidziany w art. 442¹ § 1 zd. 1 k.c. termin *a tempore scientiae* kończy się tak, jak na to wskazuje art. 118 zd. 2 k.c. W art. 442¹ § 3 k.c. podano natomiast, że przedawnienie nie może się skończyć wcześniej niż z upływem trzech lat, a nie że roszczenia o naprawienie szkody na osobie przedawniają się z upływem trzech lat. Tym samym możliwa jest interpretacja, w myśl której ten ostatni przepis nie przewiduje żadnego (osobnego) terminu przedawnienia roszczeń, lecz wskazuje na to, że przedawnienie nie może zakończyć się wcześniej niż po upływie okresu w nim podanego, choćby upłynął termin przedawnienia (wyznaczany przez inne przepisy).

Jeżeli przyjąć powyższą interpretację, należałoby uznać, że terminy przedawnienia roszczeń podane są jedynie w art. 442¹ § 1 i 2 k.c. i kształtują się one tak samo

²⁴ Jeżeli uznać, że art. 118 zd. 2 k.c. ma zastosowanie do ustalenia końca dwudziestoletniego terminu przedawnienia, lecz potem następuje wstrzymanie zakończenia tego terminu do czasu upływu trzech lat od dowiedzenia się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia.

²⁵ Jeżeli uznać, że regulacja art. 442¹ § 3 k.c. przewiduje trzyletni termin przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody na osobie liczony od dowiedzenia się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia, a do terminu takiego znajduje zastosowanie art. 118 zd. 2 k.c.

²⁶ Jeżeli przyjąć, że termin liczony *a tempore scientiae* zostaje przedłużony do końca roku (art. 118 zd. 2 k.c.), a dodatkowo jego zakończenie jest wstrzymane do czasu upływu dwóch lat od osiągnięcia pełnoletności.

²⁷ Jeżeli przyjąć, że termin liczony *a tempore scientiae* ulega przesunięciu do czasu upływu dwóch lat od osiągnięcia pełnoletności, a następnie znajduje zastosowanie art. 118 zd. 2 k.c.

²⁸ Zob. M. Wałachowska (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, *Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534)*, pod red. M. Frasa, M. Hądas, Warszawa 2018, komentarz do art. 442¹, teza nr 48.

zarówno w odniesieniu do szkody na mieniu, jak i na osobie. Natomiast w odniesieniu do szkody na osobie może nastąpić wstrzymanie zakończenia terminu przedawnienia (na mocy art. 442¹ § 3 k.c.), które z jednej strony wyłącza w stosunku do przedawnienia takich roszczeń ograniczenie czasowe wynikające z terminu *a tempore facti*, ale i powoduje, że dochodzi do wstrzymania zakończenia terminu przedawnienia jedynie do momentu zaistnienia zdarzenia opisanego w tym przepisie, a nie do końca roku kalendarzowego, w którym zdarzenie nastąpiło. Ma to praktyczne znaczenie tylko w przypadku tych szkód na osobie, które wyrządzone zostały przestępstwem, jako że do innych szkód na osobie i tak miałyby zastosowanie art. 442¹ § 1 k.c. i w związku z tym również art. 118 zd. 2 k.c., stąd roszczenie o naprawienie takiej szkody na osobie przedawniłoby się z końcem roku. W przypadku art. 442¹ § 4 k.c. znaczenie opowiedzenia się za danym stanowiskiem jest większe, jako że ma on zastosowanie zarówno do szkód na mieniu, jak i na osobie.

Z drugiej strony można wskazać, że art. 118 zd. 2 k.c. podaje wyraźnie, że na ostatni dzień roku kalendarzowego przypada koniec terminu przedawnienia, a zatem interpretacja, w myśl której art. 442¹ § 3 i 4 nie przewidują terminów przedawnienia, prowadziłyby chyba do wniosku, że przedawnienie płynie pomimo upływu terminu przedawnienia. W innym przypadku, tzn. gdyby przyjąć, że dochodzi tu do wydłużenia terminu przedawnienia czy wstrzymania jego zakończenia, a zatem gdyby przyjąć, że z upływem terminów określonych w art. 442¹ § 3 i 4 k.c. następuje upływ (koniec) terminu przedawnienia, wówczas trudno byłoby uzasadnić, dlatego art. 118 zd. 2 k.c. nie miałyby znaleźć zastosowania, skoro w tym przepisie mowa właśnie o takiej sytuacji.

Nie rozwiewa zaistniałych wątpliwości również względ ma motywy dokonania nowelizacji z 2018 r. Jak wynika z wcześniejszych rozważań, celem ustawodawcy było doprowadzenie do sytuacji, w której nie byłoby konieczne dokonywanie szczegółowych obliczeń co do początku biegu terminu przedawnienia. O ile można wskazać, że ustalenie zdarzenia, o którym mowa w art. 442¹ § 4 k.c., nie powinno nastroczać w zasadzie jakichkolwiek problemów, o tyle zupełnie nie można tego powiedzieć o zdarzeniu wskazanym w § 3 tego artykułu, którego data może być niekiedy niezwykle trudna do określenia. Tymczasem zarówno art. 442¹ § 3, jak i § 4 k.c. posługują się tożsamym sformułowaniem „przedawnienie nie może skończyć się wcześniej niż”, stąd trudno zakładać, aby należało je rozumieć odmiennie na gruncie każdej z tych regulacji.

Pomimo rozlicznych wątpliwości, które wynikają z opisanych powyżej wariantów interpretacyjnych, wydaje się, że należy opowiedzieć się za tym, który zakłada wstrzymanie terminu przedawnienia roszczeń jedynie do chwili wystąpienia zdarzenia (upływu terminu liczonego z zastosowaniem art. 112 k.c.), o którym mowa w art. 442¹ § 3 lub 4 k.c., a nie do końca roku kalendarzowego, w którym zdarzenie to nastąpiło. Przed nowelizacją przepisów o przedawnieniu nie było wątpliwości, że wstrzymanie zakończenia terminu przedawnienia następuje jedynie do chwili

wystąpienia zdarzenia wskazanego w przepisach statuujących takie wstrzymanie, a brak jest uzasadnienia dla tezy, aby intencją ustawodawcy było modyfikowanie takiej reguły. Brzmienie wspomnianych przepisów przewidujące, że przedawnienie nie może się skończyć wcześniej niż przed upływem danego okresu od wystąpienia czy to momentu dowiedzenia się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia, czy to chwili osiągnięcia przez poszkodowanego pełnoletności, przemawia za zasadnością stosowania art. 112 k.c. do obliczania momentu końcowego tego okresu. Uzasadnienie dla wstrzymania zakończenia terminu przedawnienia jest aktualne jedynie do momentu wskazanego w art. 442¹ § 3 bądź 4 k.c., a nie do końca roku kalendarzowego, w którym moment ten wystąpił. Tym samym w przypadku rozważania zastosowania regulacji art. 442¹ § 3 k.c. w dalszym ciągu będzie potrzeba dokładnego ustalenia chwili, w której poszkodowany dowiedział się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia, w rozumieniu tego przepisu.

Powyższe oznacza, że w sytuacji, w której znajdzie zastosowanie art. 442¹ § 3 k.c., roszczenie o naprawienie szkody na osobie przedawni się z dniem, w którym upłyną trzy lata od dowiedzenia się przez poszkodowanego o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia, a nie z końcem roku, w którym owe trzy lata upłynęły. Podobnie, jeżeli w konkretnym przypadku do roszczenia małoletniego o naprawienie szkody na osobie znajdzie zastosowanie art. 442¹ § 4 k.c., to przedawni się ono z upływem dwóch lat od uzyskania przez poszkodowanego pełnoletności, a nie od końca roku kalendarzowego, w którym pełnoletność uzyskał. Przepisy art. 442¹ § 3 i 4 k.c. nie zawierają terminów przedawnienia roszczeń²⁹, ale jedynie wskazują najwcześniejszy moment, w którym roszczenia mogą się przedawnić, czyli moment, w którym roszczenia przedawnią się, o ile upłyną uprzednio (wyznaczone z zastosowaniem art. 118 zd. 2 k.c.) terminy przedawnienia właściwe dla tych roszczeń.

4. PODSUMOWANIE

Dokonane powyżej ustalenia prowadzą do wniosku, że do ustalenia momentu przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym należy stosować art. 118 zd. 2 k.c. Z tego względu ulegną one przedawnieniu z końcem roku kalendarzowego, w którym upłynąłby termin przedawnienia, gdyby liczyć go zgodnie z art. 112 k.c., chyba że zakończenie tego terminu zostanie wstrzymane w przypadkach normowanych przez art. 442¹ § 3 i 4 k.c. Dokonując nowelizacji kodeksu cywilnego i wprowadzając zasadę, w myśl której termin przedawnienia upływa z końcem roku kalendarzowego, ustawodawca dążył do jednolitego

²⁹ Przeciwnie, nietrafnie, M. Safjan (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, Art. 1–449¹⁰, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020, komentarz do art. 442¹, nb 7.

uregulowania wszystkich, rozproszonych po kodeksie cywilnym oraz ustawach szczególnych terminów przedawnienia nie krótszych niż dwa lata. W przypadku roszczeń deliktowych racje, którymi kierował się prawodawca, nowelizując przepisy o przedawnieniu, występują w całej rozciągłości i nie sposób byłoby wytłumaczyć, dlaczego prawodawca w obliczu trudności z ustaleniem początku biegu terminu przedawnienia takich roszczeń miałby chcieć takie problemy zignorować, aby pozostawić sposób ustalenia momentu upływu biegu terminu przedawnienia niezmienny. Z pewnością specyfika roszczeń deliktowych nie uzasadnia odstępstwa od zasady liczenia upływu terminu przedawnienia na koniec roku kalendarzowego, a jak wynika z wcześniejszych wywodów, roszczenia takie stanowią modelowy przykład, mogący posłużyć do uzasadnienia wprowadzonej zmiany treści art. 118 k.c. polegającej na dodaniu jego zdania drugiego. Należy przy tym pamiętać, że w sytuacjach, w których znajdzie zastosowanie art. 442¹ § 3 bądź 4 k.c. i dojdzie do wstrzymania zakończenia terminu przedawnienia, takie wstrzymanie nastąpi do chwili upływu wskazanego w tych przepisach okresu, który to moment wyznaczany będzie na podstawie art. 112 k.c. Artykuł 118 zd. 2 k.c. nie znajdzie w takim przypadku zastosowania.

BIBLIOGRAFIA

- Habryn-Chojnacka E.: *Zmiany w terminach przedawnienia w praktyce*, Warszawa 2018.
- Kocot W.: *Zmiana regulacji przedawnienia roszczeń w kodeksie cywilnym*, Państwo i Prawo 2019, z. 3.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. J. Ciszewskiego, P. Nazaruka, Warszawa 2019.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna (art. 1–125)*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Warszawa 2017.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, *Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534)*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Warszawa 2018.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2019.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Art. 353–626*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2019.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2020.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020.
- Krajewski M.: *Zmiany regulacji przedawnienia roszczeń*, Przegląd Prawa Handlowego 2018, nr 12.
- Machnikowski P.: *Nowelizacja przepisów Kodeksu cywilnego o przedawnieniu roszczeń*, Przegląd Sądowy 2018, nr 9.

Machnikowski P.: *O potrzebie zmiany przepisów normujących przedawnienie roszczeń*, Państwo i Prawo 2018, z. 6.

Pałdyna T.: *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012.

System prawa prywatnego, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Z. Radwańskiego, Warszawa 2019.

Wielgus K.: *Nowelizacja instytucji przedawnienia w polskim kodeksie cywilnym z 13 kwietnia 2018 r. — analiza prawna*, Transformacje Prawa Prywatnego 2019, nr 2.

Słowa kluczowe: przedawnienie, czyn niedozwolony, *a tempore scientiae*, *a tempore facti*, szkoda.

MARIUSZ ZELEK

THE FINAL MOMENT OF THE LIMITATION PERIOD
FOR CLAIMS CAUSED BY A TORT

S u m m a r y

The article focuses on the issue of the applicability of Art. 118 second sentence of the Civil Code to claims for damages resulting from a tort, the limitation of which is mainly regulated by Art. 442¹ of the Civil Code. The author is of the opinion that the rule set out in Art. 118 second sentence of the Civil Code is applicable to such claims; therefore, they generally expire at the end of the calendar year in which the period specified in these provisions elapsed, and not at the end of this period. In addition, the article deals with the issue of determining the final moment of the limitation period in situations where the so-called deferment of the expiry of the limitation period occurs — in the context of tort claims — in the cases referred to in Art. 442¹ § 3 and 4 of the Civil Code. The author recognizes that the deferment of the expiry of the limitation period for tort claims takes place until the time resulting from the provisions providing for such suspension, and not until the end of the calendar year in which the period specified therein expired.

Keywords: limitation, prescription tort, *a tempore scientiae*, *a tempore facti*, damage.